

KERÉK MIHÁLY

A magyar földkérdés

Budapest, 1939, MEFHOSZ. 343–347.

Kerék Mihály (Cegléd, 1902. november 22. – Budapest, 1990. május 8.) közgazdász, agrárpolitikus. 1924-ben szerzett gazdaságtudományi diplomát a Budapesti Egyetemen. Ugyanott agrárpolitikából doktorált. 1924-től a Magyar Mezőgazdák Szövetségénél, 1930-tól a Falu Országos Szövetségénél, 1933-tól pedig a 1933-tól pedig a Magyar Gazdaszövetségénél dolgozott. Több szakmai utat tett külföldön, ahol a német, a lengyel és a balti államok agrárviszonyait tanulmányozta. 1936 és 1938 között a Pénzügyi Központ tisztviselőjeként dolgozott. 1938 és 1944 belügyminisztériumi tisztviselő volt, Pest vármegye szociális kérdéseivel foglalkozott. Közreműködött a visszacsatolt Felvidéken végrehajtott földreform kidolgozásában. Közben az 1930-as években a Magyar Szemle, az 1940-es években a Magyar Nemzet munkatársa volt. 1945-ben a Független Kisgazdapárt felkészésére részt vett a földreform-törvény szakmai előkészítésében. Kinevezték az Országos Földhivatal elnökének. 1949-ben a pártállami diktatúra kiépülésekor elveszítette a munkáját. 1954-től az Akadémiai Kiadó lexikon-szerkesztőségének munkatársaként dolgozott.

A magyar földkérdés című könyv részletesen tárgyalja a földbirtok viszonyok alakulását a 19. század második felétől. Kitér az egyenlőtlen birtokmegoszlás korrigálására tett állami lépésekre, a földreform-törvényekre, és azok eredményeikre. Tárgyalja a földbirtok-szerkezet 1930-as évekbeli állapotát, és a földkérdés megoldáshoz szükséges újabb gazdasági és társadalmi reformlépéseket.

Az 1930-as népszámlálás adatai szerint Magyarország 8 688 319 főnyi lakosából 4 499 393 lélek, vagyis 51,8% tartozott a mezőgazdasági foglalkozáshoz. Ezen az alapon tehát az ország agrárjellege kétségtelen, sőt ez hosszú ideig megmarad akkor is, ha már a mezőgazdasági népesség számaránya 50% alá csökkent, mert nem valószínű, hogy a többi foglalkozási ág bármilyen gyors fejlődése esetén is az agrárlakosság relatív többségét veszély fenyegetné. Mezőgazdasági jellegű államban pedig a földbirtok és a népesség megoszlása és ezek egymáshoz való viszonya egészen más értelmezést nyer, mint ott, ahol az agrárfoglalkozás már a második vonalba szorult. Ezt sem szabadna szem elől téveszteni azoknak sem, akik a gyökeres agrárreform gondolatát elutasítva, az ipari fejlődéstől várják a mezőgazdaság nyomasztó szociális helyzetének javulását. A mezőgazdasági népesség társadalmi rétegződését az alábbi összeállítás mutatja:

	Önálló	Segítő	Eltartott
100 kat. holdon felüli birtokos	5751		
100 kat. holdon felüli bérlő	1682		
50–100 kat. holdas birtokos és bérlő	10 755		
10–50 kat. holdas birtokos és bérlő	168 557		
1–10 kat. holdak kisbirtokos és bérlő	465 006		
1 kat. holdon aluli birtokos és bérlő	25 857		
Részes földműves	17 895		
Kertész	3543		
Egyéb önálló	886		
Összesen:	699 862	536 927	1 372 752

	Nem önálló kereső	Eltartott
Gazdasági tisztviselő	5128	6739
Gazdasági cseléd	218 044	381 678
Munkás 1 kat holdon aluli birtokkal, bérlettel	91 927	-
Munkás birtok ésbérlet nélkül	470 601	687 821
Összesen:	785 700	1 076 138

Ez a kimutatás nyers számadataival is megdöbbentő képét mutatja a magyar agrár-népesség struktúrájának. A tulajdonképpeni parasztréteget, a 10–100 holdasokat mindössze 180 000 birtokos és bérlő képviseli, akik családtagokkal együtt 600–620 000 főre, tehát a mezőgazdasági népességnek körülbelül egy negyedére tehetőek. Ezek kezén – mint láttuk – az összes területnek körülbelül egyharmada lehet, ami azt jelenti, hogy nálunk az egészséges paraszti réteg gyenge kisebbséget alkot számbelileg és birtokállományát illetően egyaránt. Ennek a ténynek szomorú konzekvenciái érezhetőek lépten-nyomon a parasztság keserves létküzdelmében, erőtlen politikai magatartásában s végső fokon a mezőgazdasági népesség helyzetének aggasztó leromlásában. Az a közel hét és félezer 100 holdon felüli birtokos és bérlő, akiknek kezén majdnem 7,5 millió kat. hold földterület van, önmagában nem tudja hatásosan képviselni az egész mezőgazdaság érdekeit, ezt látjuk mezőgazdasági termelésünk elmaradottságában és igen kedvezőtlen agrárszociális viszonyainkban. A tíz holdon aluli tömegek pedig noha a földművelő lakosság háromnegyedét teszik, nem rendelkeznek kellő vagyoni súllyal, sőt egy részük szinte koldussorban él, szervezetlenül és elhagyottan. Ilyen agrárstruktúrát ma már nem sokat találhatunk a széles földkerekségen. [...]

A mezőgazdasági cselédek száma (keresők és eltartottak)	599 622
A birtok- és bérletnélküli munkások száma (keresők és eltartottak)	955 621
Az 1 kat. holdon aluli birtokkal vagy bérlettel rendelkező napszámosok	271 767
Az 1–5 holdas törpebirtokosok száma	1 093 030
Az 1–5 holdas törpebérlők száma	52 700
Összesen:	2 972 740

Ha idevesszük – szintén családtagokkal együtt 27 700 főnyi földmunkásokat (kubikus), akik a mai viszonyok között mezőgazdasági munkát is, de aratást mindenestre vállalnak, az agrármunkásság tömege 3 000 440 főre szaporodik. Ez a szám voltaképpen még további kiegészítésre szorulna, mert hiszen az 5-10 holdas birtok-kategóriában extenzív viszonyok között gazdálkodók egy része nem tekinthető önálló kisbirtokosnak, mert saját földjén – különösen, ha felnőtt családtagok is vannak – sem elegendő munkaalkalmat, sem teljes megélhetést nem talál s a család részben bér-munkára kényszerül. Ezeket azonban mégis számításon kívül hagyjuk, egyrészt, mert számukat alig lehet megbecsülni, másrészt az 5 holdon aluli kisbirtokosok és bérlők önálló elemei (szőlő-, gyümölcs- és zöldségkertészek) ezt a többletet valószínűleg kiegyenlítik. A három millió mezőgazdasági munkás azonban így is ijesztően nagy tömeg: az agrárnépességnek 67, az ország lakosságának 34%-a, amely a kisbirtokok korlátlan eldarabolódása és a munkásrétegnek viszonylag még mindig legerősebb természetes szaporodása mellett az elmúlt 7 év alatt minden bizonnyal tovább növekedett. Aligha tévedünk, ha azt állítjuk, hogy a magyar földművelő lakoságnak ma már 70%-a a munkásosztályhoz tartozik.

Tagadhatatlan tehát, hogy mezőgazdasági népességünk elproletárosodott. Hiszen igaz, hogy nem az egész munkásság birtoktalan – a 3 millióból csak másfélmillió tartozik ebbe a csoportba – a többieknek van némi birtoka, sőt jórészének saját háza is, ez a tény azonban csak keveset szépít a döbbenetes valóságon. A törpebirtok a mai egyoldalú és extenzív gazdálkodási viszonyaink között, a munkásosztály teljes elszegényedése mellett, termelési és szociális érdekei védelmére képtelen állapotban nagyon csekély hátvédet biztosít a megélhetésért folyó küzdelemben és gyakran inkább nyűg, mint segítség a munkáscsalád számára, de mindenestre ritkán jelent magasabb életszínvonalat és jobb szociális helyzetet.

A mezei munkásság megoszlása vidékek szerint változatos. De koránt sem annyira, mint a birtokmegoszlás. Ennek magyarázatát a belső vándormozgalomban leljük, amely az egész országban élénk és a megélhetését kereső munkásnép többé-kevésbé egyenletes elosztódását idézi elő. Ennek a mozgalomnak három főirányát különböztethetjük meg. Az egyik a nagybirtokról indul ki, ahonnan a népszaporodásnak a gazdasági üzem munkaerő szükségletét meghaladó feleslege vándorol el. A lélekszám itt nagy állandóságot mutat és szigorúan alkalmazkodik a gazdaság kevésbé változó

szükségletéhez. Az uradalmi községekben a népsűrűség négyszög-kilométerenként 25 körül mozog és évtizedek óta változatlan. Hiába szaporodik a cselédség valamennyi néprétegnél erőteljesebben, ott helyben nem maradhat, el kell költöznie. Az uradalmi pusztákról kiszorult népesség egy része a nagybirtokok peremén elhelyezkedő munkásfalvakban telepszik meg, és a gazdaságok olcsó, minden bérért kapható időszaki munkásait és napszamosait szolgáltatja. Ezekben a munkás- és törpebirtokos falvakban hatalmas tömegek zsúfolódnak össze, szinte egymás hegyén-hátán élnek az emberek, s a népsűrűség közel hatszorosa (140) az uradalmi községekének. [...]

A múltban különösen frekventált helységek voltak a szülőhelyeikről kiszorult és megélhetési lehetőség híján elvándorlásra kényszerült földművelő elemek számára a nagy alföldi községek és városok. Érdekes, hogy a tanyás határoknak sikerült még aránylag a legjobban megőrizni az egészséges birtokmegosztást, amely viszont csak úgy volt lehetséges, hogy a munkáselem és a depossedált parasztság ezek gócpontjaiban húzódott meg. Így árasztotta el a mezei munkásság a nagy alföldi tanyás községeket és városokat, amelyek perifériái ma a legsötétebb tömegnyomor fészkei. A város lakó agrárproletariátus sajátos magyar képződmény. [...]

A mezei munkásság és a kisparasztság ma már – némely vidéken – távolról sem ragaszkodik annyira a röghöz, mint ragaszkodott a múltban. A reménytelen küzdelem, amelyet érte folytatott, fásulttá tették és meglazították azokat az évszázados szálakat, amelyek eddig hozzáfűzték. Különösen a fiatalabb nemzedék mutat erős hajlandóságot arra, hogy örökre elszakadjon ősei foglalkozásától, és felcserélje azt a városi életmóddal. A föld és a mezei munka sokat veszített becsületéből, amelyet elsősorban a helytelen és a parasztság sorsával keveset törődő agrárpolitika ázott alá. De nem kevésbé az a szerencsétlen és semmivel sem menthető különbségtevés, amely az intézményes szociális gondoskodás teljességét juttatta az ipari munkásságnak, míg a mezőgazdasági dolgozóktól mindent megtagadott. Ma már olyan vidéken is, ahol eddig ritkán fordult elő a városba költözés, mind többen válnak meg néhányholdas parcelláiktól, hogy a gyárkérmények közelében keressenek maguknak boldogulást.

MATOLCSY MÁTYÁS

Agrárpolitikai feladatok Magyarországon

Budapest, 1934, Soli Deo Gloria. 14–18.

Matolcsy Mátyás (Budapest, 1905. február 24. – 1953. június 23.) közgazdász, politikus. Középiskolai tanulmányait Budapesten, a Lónyai utcai Református Főgimnáziumban végezte. 1926-ban szerzett gépészmérnöki diplomát a József Műegyetemen. Ezt követően tanársegédként dolgozott, és 1929-ben műszaki és gazdaságtani diplomát szerzett. 1930-tól a Magyar Gazdaságkutató Intézet mezőgazdasági szakelőadója volt.